

загальноосвітніх навчальних закладах // Комп'ютер у школі та сім'ї. – № 4. – 2009. – С. 52–53.

6. Програма з хімії для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Поглиблене вивчення. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/

7. Профільне навчання: теорія і практика / [за ред. канд. пед. наук Л. А. Липової] – К.: ВВП «Компас», 2007. – 192 с.

REFERENCES

1. Babenko, O. M. (2010). *Formuvannia znan z osnov biokhimiї v uchniv klasiv biolo-himichnoho profilu navchannia*. [Formation of knowledge on bases of Biochemistry of pupils of a biological-chemical structure of training's classes]. Kyiv.

2. Hladiuk, M. M. (1994). *Doprosesiina pidhotovka shkoliariv u klasakh ahrokhimichnoho profilu (na materialі spetskursu «Osnovy ahrokhimii»)*. [Doprosesiina preparation of schoolboys is in the classes of agricultural chemistry type (on material of the special course of «Basis of agricultural chemistry»)]. Kyiv.

3. Kyzenko, V. I. (2006). *Spetsialni kursy v strukturі profilnoho navchannia*. [The special courses are in the structure of type studies]. Kyiv.

4. Malovanyi, Yu., Kyzenko, V. (2015) *Varityvnyi komponent zmistu osvity u starshii shkoli: pedahohichni zasoby vprovadzhennia*. [Varityvnyi component of maintenance of education at senior school: pedagogical facilities of introduction]. Kyiv.

5. *Prymirne polozhennia pro klasy z pohlyblenym vyvchenniam okremykh predmetiv u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh*. (2009). [Exemplary position about classes with the deep study of separate objects in general educational establishments]. Kyiv.

6. *Prohrama z khimii dlia 10-11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. Pohlyblene vyvchennia*. (2010). [The program is from chemistry for 10-11 classes of general educational establishments. Deep study.]. Kyiv.

7. *Profilne navchannia: teoriia i praktyka*. (2007). [Type studies: theory and practice]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БЛАЖКО Олег Анатолійович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри хімії та методики навчання хімії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: теорія та методика навчання хімії у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах, підготовка майбутнього вчителя хімії.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BLAZHKO Oleg Anatolievych – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of chemistry department and training education in chemistry of the Vinnytsya State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynsky.

Circle of research interests: theory and methodology of chemistry studies in comprehensive and higher educational establishments, chemistry teacher training.

Дата надходження рукопису 22. 09. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор М. В. Анісімов

УДК 378.095

БХІНДЕР Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, здобувач Національної академії Державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького e-mail berestetskanat@ukr.net

ОРІЄНТИРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРИКОРДОННИКІВ В РЕСПУБЛІЦІ ІНДІЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Динамічний розвиток сучасного суспільства стає причиною формування нових суспільних рис та тяжіє до інтенсифікації безпекових загроз. Така ситуація вимагає вжиття відповідних заходів, які, в свою чергу, висувують нові вимоги до професійної підготовки військових

фахівців. Україна – учасник глобального середовища, і для неї характерні такі ж проблеми в сфері безпеки, зокрема ті, що стосуються охорони державного кордону. Тому очевидною стає потреба підвищення ефективності готовності фахівців прикордонних відомств до протидії існуючим загрозам, що передбачає розробку нових

підходів у відповідності з запитами сьогодення. Тому важливим аспектом є вивчення зарубіжного досвіду та дослідження можливості вибіркового запозичення. Доцільність аналізу орієнтирів професійної підготовки прикордонників в Республіці Індія зумовлено виявленням схожих загроз на кордонах, необхідністю вивчення шляхів для їхньої протидії та вирішення протиріччя між недостатньою науковою розробкою визначеної проблеми потребам сучасної практики з метою творчої імплементації в процесі професійної підготовки персоналу Державної прикордонної служби України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему вдосконалення професійної підготовки прикордонників в Україні вивчали І. Блощинський, О. Войцехівський, А. Галімов, І. Грязнов, О. Діденко, В. Мірошниченко, В. Полук, В. Райко, О. Торічний та ін. У той же час окремі аспекти підготовки фахівців прикордонних відомств в зарубіжних країнах вивчали А. Балендр, С. Білявець, Т. Ваколюк, Т. Івашкова, Н. Ринденко, І. Ісаєва (країни Європейського Союзу), В. Гапонова, О. Даниленко, І. Зварич, Т. Тронь, В. Ковтун (Сполучені Штати Америки). В Республіці Індія Д. Сінгх, Д. Чатерджі, Г. Сен, Б. Пама, А. Мухерджі та ін. досліджували засади професійної підготовки прикордонників. Схожість загроз на українському та індійському кордонах, статус країни, що розвивається, відсутність статусу члена військового блоку та прикордонні конфлікти дозволяють нам зробити висновок, що існує потреба вивчення професійної підготовки прикордонників у відомчих навчальних закладах Республіки Індія з метою досягнення педагогічної інтенції – формування прикордонника-професіонала – в схожих умовах.

Мета статті – проаналізувати теоретико-методологічні орієнтири професійної підготовки прикордонників в Республіці Індія та вивчити педагогічні надбання, що стосуються підготовки фахівців прикордонних відомств в Республіці Індія.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз науково-педагогічних джерел, опитування експертів в галузі освіти та власні спостереження дають нам право стверджувати про наявність головних орієнтирів сучасної професійної підготовки прикордонників в Республіці Індія. Так, в теорії професійної підготовки фахівців прикордонних відомств спостерігаються філософські концепції, які окреслюють орієнтири для формування професійних навичок та ефективної службової діяльності

(усвідомлення національної ідентичності, раціональний підхід, гуманістична основа, позитивне та оптимістичне ставлення до діяльності, патріотизм, моральність, особлива роль професійної підготовки, орієнтація на практичну діяльність). Розглянемо їх детальніше.

В індійській науково-педагогічній літературі багато прикладів ревівалізму, який тяжіє до ідеї, що усе традиційне має позитивні риси і тому його слід відновити. Ревівалізм вказує, що релігійні погляди та традиційне мислення отримали нову інтерпретацію в сучасному суспільстві. Ревівалістичні погляди можна знайти у працях індійських ідеологів С. Вівеканди, С. Даянанди, М. Ганді, Шрі Ауробіндо, Р. Тагора та С. Радхакришнана, які ідеалізували давню індійську освіту та виступали за включення давніх священних писань в навчальні програми.

Сьогодні в освіті Республіки Індія, зокрема в професійній підготовці військових, присутні ідеї ревівалізму, який став одним із важливих орієнтирів сучасного соціально-політичного життя. Країна, яка довгий час існувала як колоніальна держава, потребувала відродження національної ідеї. С. Саркар вважає, що ревівалізм особливо поширився в останні десятиліття, коли в усьому світі спостерігається зворотна реакція на глобалізацію – формування національної ідентичності. Сьогодні ревівалізм в Республіці Індія означає розвиток національної ідеї про сильну країну, вивчення героїчного минулого, міфології, військової історії, поширення рідної мови, відновлення релігійних цінностей, посилення внутрішньої безпеки країни та значення етнокультурної спадщини, слідування народним традиціям.

У системі професійної підготовки ревівалізм є основою морального та громадянського виховання, допомагає формувати громадянськість в індійському суспільстві як інтегрованої якості особистості, а також окреслює її обов'язок і відповідальність. Варто зауважити, що індійський ревівалізм як орієнтир професійної підготовки не заперечує модернізації, хоча і виступає за збереження традицій та посилення національної ідеї [13]. У процесі професійної підготовки прикордонників ревівалізм втілений у вихованні військовослужбовця громадянином та членом військового колективу, який виконує свій обов'язок, знає та поважає традиції своєї країни, підтримує загальнонаціональну індійську ідентичність.

Вплив західного мислення на сучасних індійських мислителів найбільше очевидний

в раціоналізмі. Так, Дж. Неру та М. Н. Рой вважали, що раціоналізм – найкращий спосіб для навчання. С. Вівеканда, С. Даянанда, Шрі Ауробіндо, Р. Тагор та С. Радхакришнан дотримувалися давньої традиції, відповідно до якої, поки цілі, ідеали та цінності досягаються інтуїтивно, вони і слугують засобами для навчання раціонального світу. С. Даянанда твердо дотримувався раціоналістичного принципу. Він вважав, що він не прийме нічого, що не буде підтверджене раціонально.

Останні десятиліття раціоналізм активно імплементується в систему освіти, адже ступінь розвитку раціональності характеризує зрілість та сталість культури. Раціоналізм в освіті розглядають в першу чергу як раціональність дій. Оскільки освіта має своїм предметом наукове знання, то основним її завданням є фільтрація існуючих знань та їх об'єднання в єдину концептуальну схему. Мета освіти, орієнтованої на раціоналізм, – відділити та оцінити правильну інформацію. Оцінка інформації відбувається за допомогою викладача, літератури, яку читає студент, його психологічних особливостей, тощо. Для індійців більш характерними є інтуїтивні досягнення інформації, і роль вчителя – спрямувати спроби та когнітивну діяльність того, хто навчається, в правильному напрямку.

У професійній підготовці раціоналізм передбачає постійне підвищення кваліфікації та готовність до зміни професійної діяльності. Фахівець повинен розвиватися у відповідності з прогресом науки і технологій, а його освіта повинна виховувати в ньому здатність до інтелектуальної творчості, інтелектуально активного сприйняття чужих наукових результатів. Особливо це важливо для підготовки фахівців прикордонного профілю, адже прикордонне відомство – це перш за все раціональна структура. Саме для майбутніх військових важлива першість розуму для вирішення службової ситуації. Крім того, Т. Ерексон наголошує на винятковій ролі раціоналізму у процесі підготовки фахівців технічного профілю [9].

Гуманістична тенденція в сучасній філософії освіти чітко прослідковується у працях С. Вівеканди, Шрі Ауробіндо, Р. Тагора, С. Даянанди та С. Радхакришнана, які наголошували що освіта – засіб створення особистості. Дж. Неру та М. Н. Рой наголошували на важливості гуманістичної основи навчання та виховання. Хоча варто зауважити, що в Індії набув поширення традиційний гуманістичний підхід, який базується на стародавніх текстах, через успадковану любов до традицій.

К. Мансоурі стверджує, що гуманізм в освіті не означає бути добрим педагогом чи дозволяти вибирати студентам дисципліни чи види діяльності; гуманізм не стосується того, щоб постійно мотивувати тих, хто навчається, і не означає пробачати помилки. Гуманізм вимагає складної атмосфери, щоб зробити майбутніх фахівців більш відповідальними у процесі навчання. Для підвищення результативності, для успіху вчителя та тих, хто навчається, вибору ефективних методів, прийомів та навчальних матеріалів слід створити оптимальну зону для імплементації гуманістичного підходу.

Але разом з тим в гуманізмі чітко з'являється поняття обов'язку, яке походить від турботи про благополуччя інших [1]. Крім того, роль знань є дуже важливою, бо освіта виступає за всебічний розвиток особистості та формування характеру. Так, М. Ганді наголошував на цій умові гуманістичної основи освіти і тому розробив систему базової освіти, яка включала і розвиток характеру особистості [5; 6]. Гуманізм охоплює й аксіологічний підхід – прийняття суспільних цінностей. Це означає, що успіх існування людства, його розвиток залежить від дотримання цих цінностей, а важливими елементами гуманізму є правда, істина та краса, до яких має прагнути кожна людина.

Дж. Р. Шарма вважає, що в Індії гуманістичний підхід був розвинутий для таких цілей: 1) студенти повинні вчити те, що їм потрібно для майбутнього життя; 2) забезпечити студентів знаннями як навчатися; 3) самооцінка та оцінювання власних успіхів чи невдач; 4) почуття не потрібно відкидати, вони такі ж важливі як і факти; 5) студенти повинні навчатися в дружній атмосфері. М. Чакрабарті [6] описує ціль гуманістичної освіти як розвиток найкращих людських якостей – інтелектуальних та моральних. Також він наголошує, що гуманізм не відкидає концепції дисципліни, адже необхідно забезпечити тим, хто навчається, умови навчання. Студент повинен дисциплінувати себе сам та навчитися долати труднощі як у навчальній так і в професійній діяльності. Оцінювання відбувається об'єктивно, переважно це письмові, рідше усні іспити. На сьогодні оцінки в військових навчальних закладах Республіки Індія зберігаються та використовуються як мотиваційний інструмент.

Шрі Ауробіндо, С. Вівеканда, Р. Тагор, М. Ганді та С. Даянанда підтримували інтеграцію в освіті та вірили в поєднання інтуїтивного та раціонального, всіх засобів отримання знання, гармонійний всебічний

розвиток людини, інтеграцію соціальних, моральних та релігійних цінностей, союз східної та західної філософії, важливу роль гуманітарних дисциплін, естетичного виховання та дозвілля [3]. В результаті інтеграція в освіті в індійському контексті призвела до змін цілей, навчального плану, дозвілля, управління навчальними закладами та інших сфер професійної підготовки.

Інтеграція в значній мірі торкнулася і професійної підготовки військових фахівців, а саме: організація спільних тренувань родів військ та служб, збільшення кількості жінок в правоохоронних органах та військових формуваннях, важливість естетичного виховання військових [3]. Крім того, інтеграція в процесі професійної підготовки прикордонників означає створення цілісної системи, дотримання міжпредметних зв'язків, всебічний розвиток фахівця прикордонного відомства.

Позитивізм орієнтується на науковий метод, а індійські позитивісти пов'язували цю концепцію з навчанням точних наук. Так, Шрі Ауробіндо, С. Радхакришнан, С. Вівеканда та М. Ганді усвідомлювали значення технічної освіти, але в той же час вони наполягали, що обов'язково слід вивчати гуманітарні дисципліни, мистецтво та релігію. Крім того, роль та обов'язки вчителя мають велике значення. У позитивізмі викладач повинен мати наукове терпіння і повинен вміти спілкуватися протокольними твердженнями. Завдання вчителя – зрозуміти інформацію та якісно передати її, а також створити умови студентам для того, щоб заохочувати їх логічно думати та прагнути знань. Для Індії позитивізм має особливе значення. Переважно вся індійська філософія пронизана ідеями позитивізму та оптимізму. Знання та освіта в Індії – умова кращого життя, тому навчання має велике суспільне значення.

У процесі професійної підготовки прикордонників простежуються такі характерні ознаки позитивізму: 1) посилення статусу державної мови та індіанізація професійного спілкування військових; 2) навчання прикордонників робити самостійні висновки; 3) формування інтересу до навчання; 4) моральне виховання; 5) підвищення ролі фізичного виховання, навчання правил правильного харчування. Крім того, в прикордонних відомствах Республіки Індії імплементована неперервна освіта, що забезпечує формування актуальних вмінь та навичок.

Важливою особливістю професійної підготовки прикордонників є виховання

патріотизму, який вважається в стародавніх писаннях найвищою релігією. Цю думку підтримували С. Вівеканда та Шрі Ауробіндо, які вчили студентів бути об'єднаними, дисциплінованими, жити для країни. Концепція індійського патріотизму базується на давньому індійському ідеалі Свадхарми (суспільний обов'язок). Патріотизм – основа мотивації військових, в центрі якої поняття «іzzат», що означає честь, благородство та гордість. В такій багатонаціональній країні почуття патріотизму дуже важливе. Індійці переконані, що для країни потрібна сильна армія, яка допомагає безпечно розвиватися. А існування перманентних загроз на кордоні змушує постійно підвищувати рівень підготовки прикордонників.

Так, сьогодні для формування патріотичного виховання в центрах базової підготовки та відомчих навчальних закладах використовуються такі прийоми: 1) аналіз патріотичних поглядів на етапі відбору; 2) прищеплення поваги до індійських традицій; 3) вивчення історії та культури; 3) позбавлення колоніальної меншовартості. В сучасній Індії патріотизм базується на ідеології рівності для всіх, а лідер (у нашому випадку військовий командир) повинен представляти бажання не групи людей а всього суспільства. Сила полягає в тому, щоб об'єднати усі групи та вирішити конфлікти.

Космополітизм – головний підхід освітньої філософії Р. Тагора, Дж. Неру та М. Н. Роя, який є відповіддю на інтенсивність глобалізації, де присутні культурні переміщення, економічна нерівність та міжнаціональні конфлікти. Космополітизм – спроба досягти взаєморозуміння через відмінності. Космополітизм існує як освітня тенденція та охоплює естетичні, моральні та етичні компоненти та передбачає виховання гарного ставлення до інших людей, здатності об'єднати людей, поглиблення естетичних та моральних якостей. В індійському контексті космополітизм проявляється в повазі до представників інших народів та релігій, соціальних груп, своїх підлеглих. Особливо це важливо для військового колективу, де на обмеженій території кантонементу проживають солдати з різних соціальних, релігійних, етнічних та мовних груп. Військовий командир повинен враховувати ці особливості та не допускати нетерпимості.

Сучасні індійські філософи освіти дивляться на особистість з еkleктичної перспективи для того, щоб відкрити внутрішню природу людини. Вони підкреслювали, що духовний аспект особистості – важлива умова, яка самостійно

може спричинити його еволюцію в майбутньому. Для еkleктизму характерний захист схеми освіти, яка включає фізичний, моральний та релігійний компоненти. Шрі Ауробіндо вважав, що «мета і принципи освіти не можуть ігнорувати сучасні істини, але слід сприймати і основи нашої віри, нашого мислення та нашого духа».

Так, ми вважаємо, що еkleктизм характерний сучасній індійській філософії освіти ще й тому, що індійські мислителі мали переважно глибокі знання західної науки, мистецтва, літератури, культури та мали широке розуміння індійської культури та етносу. Їхні ідеї були вдалим поєднанням індійських цінностей та західних концепцій. Вони отримали своє натхнення з Упанішад та Бхагавад-гіти і хотіли поєднати індійську духовність та західну науку, сучасні прогресивні ідеї та традиції.

Еkleктизм означає можливість вибирати. Хороші ідеї, концепції, принципи, які використовуються в різних школах, можна вибрати, об'єднати і створити повну теорію. Тому еkleктизм – орієнтація вибору, об'єднання знань з різних джерел, особливий вид освітньої філософії, яка об'єднує різні ідеї та принципи. Навчальні матеріали, які використовуються в процесі навчання, є яскравим прикладом. Неможливо кожного разу розробляти нові матеріали, тому можна імплементувати уже існуючі розробки.

Для еkleктизму характерні важливість дисципліни, постійна підготовка вчителя, зменшення ролі релігії. Еkleктизм особливо типова тенденція для вивчення мови, де можливість вибору методів та навчальних матеріалів дуже широка [7]. В еkleктизмі вчителя наділяють порівняно більшою гнучкістю, а професійна підготовка здійснюється в напрямку опанування комплексом навичок. Викладач комбінує різні методи навчання, оскільки вибір лише одного методу може спричинити недосконалість підготовки.

Ідеалізм в значній мірі впливає систему освіти в Індії, вказуючи на важливість людської гідності та винятковості людини. Відповідно до індійського ідеалізму ідеї – цілі освіти, а сама ідеалістична тенденція не протиставляється реалізму, позитивізму чи прагматизму, виступаючи синтезом між ними для досягнення вищої цілі – створення ідеальної людини. Для ідеалізму в Індії характерним є розвиток інтелекту та раціональності, адже це орієнтація на досконалість. Ідеалісти приділяють велике значення думкам та почуттям тих, хто навчається, а також їхній поведінці.

Для ідеалізму важливі віра в духовні

цінності, особистісний розвиток, підтримка єдності різноманіття, самореалізація особистості, культивування правди, краси та доброти, цінування культурного спадку. І що важливо – навчання до рівня здатності того, хто навчається або до рівня необхідного для виконання професійних обов'язків. Це характерно і для професійної підготовки прикордонників, де тренінги є короткими та інтенсивними, а курсанти повинні швидко опанувати матеріал та практичні навички. З точки зору ідеалістичних поглядів прикордонник повинен займатися саморозвитком, дотримуватися суспільних цінностей, поважати правду.

Реалізм майже протиставляється ідеалізму, адже згідно з реалістичними поглядами світ – матеріальний, а його якості існують поза нашою уявою. В сучасній індійській філософії освіти прослідковуються поєднання ідей реалізму та ідеалізму. Приклади цього можна знайти в працях С. Вівеканди, С. Даянанди, Шрі Ауробіндо, Р. Тагора, М. Ганді та ін. На їхню думку слід прагнути ідеалізму, потрібно ставити ідеальні цілі, але засоби слід використовувати реалістичні для реального досягнення цілей. Ідеалізм як форма натхнення, а реалізм як засіб виконання мрій. Реалізм визнає важливість того, хто навчається, адже учень, студент, курсант – реальні, й це не можна ігнорувати, а потрібно враховувати під час розробки навчального плану. Крім того, для підвищення ефективності навчальної діяльності студентам потрібно давати певну свободу. Хоча з методологічного аналізу зрозумілим стає, що в реалізмі зміст навчання є важливішим за методи та спостерігається рідке використання творчих методів. Це притаманне і професійній підготовці прикордонників, де викладачами є військові, які мають багатий бойовий досвід, але не мають методичної підготовки.

Прагматизм означає необхідність змін. На сьогодні в професійній підготовці прикордонників існують такі прагматичні принципи: система базової підготовки, об'єктивне визнання змін, утилітаризм (відповідність змісту навчання цілям), динамічність цілей та цінностей, індивідуалізм, врахування соціальних аспектів. Говорячи про внесок прагматизму в систему професійної підготовки в Республіці Індія можна назвати наступні характеристики: 1) формулювання кінцевого результату; 2) діяльнісний підхід; 3) демократичний спосіб навчання; 4) утилітарність навчального процесу, формування готовності до практичної діяльності; 5) відмова від безумовного

сприйняття традиції в освіті; 6) спостережна роль викладача; 7) використання технічних засобів навчання.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином можемо зробити висновок, що результати наукових знахідок індійських філософів та педагогів, розвиток освітньої політики та сучасні умови в Республіці Індія дають змогу окреслити орієнтири, які створюють успішну систему професійної підготовки фахівців прикордонних відомств. Серед них є наступні: 1) Інтегральність освіти, тому що всі аспекти освіти потрібно враховувати, адже немає ідеального способу чи методу. 2) Значення внутрішнього світу, акцент на всебічному розвитку того, хто навчається, гармонійне поєднання фізичного, духовного та інтелектуального компонентів. 3) Гуманістична основа професійної підготовки прикордонників орієнтується на прищеплення ціннісних орієнтирів, моральних властивостей, громадське виховання, що реалізується в етичній поведінці у військовому колективі, дотримання суспільних правил та почутті патріотизму. 4) Поєднання різних дисциплін, де окрім циклу відомчої підготовки є місце естетичному вихованню, гуманітарній підготовці, організації дозвілля, тощо. 5) Використання рідної мови. 6) Демократичний спосіб навчання. 7) Формування почуття патріотизму та космополітизму, взаємоповага. 8) Формування моральних принципів.

В подальшому планується дослідити сучасні принципи та методи професійної підготовки прикордонників в Республіці Індія, а також її структуру та зміст.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Alladi V. R. Gandhi-Philosophy of Humanism / V. R. Alladi and N.S. Rao // Sucharitha a journal of philosophy and religion. – Vol. 3. – Issue 4. – 2015. – P. 98–107.
2. Almond B. Moral Values in Multicultural Society // Critical Rationalism and Educational Discourse / Ed. by G. Zecha. – Amsterdam – Atlanta: Rodopi, 1999. – P. 19–35.

3. Anand V. Integrating the Indian Military: Retrospect and Prospect // Journal of Defence Studies. – Vol. 2. – No. 2. – 2008. – P. 19–40.

4. Bhattacharya S. Foundations of Education. – New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 2006. – 153 p.

5. Biswas P. Mahatma Gandhi's views on peace education // Education Journal. – No. 4. – 2015. – P. 10–12. doi: 10.11648/j.edu.s.2015040101.13

6. Chakrabarti M. Gandhian Humanism. – New Delhi: Concept Publishing Company, 1992. – 181 p.

7. Chandra S. Principles of Education / S. Chandra, R. N. Sharma. – New Delhi: Atlantiv Publishers & Dtributors, 2004. – 246 p.

8. Chaube S. K. The Idea of Nation and Its Future in India. – Abington – Oxon: Routledge, 2017. – 390 p.

9. Erikson Th. Technology Education from the Academic Rationalist Theoretical Perspective // Journal of Technology Education Vol. 3 No. 2, Spring 1992 P. 6 – 14. – Режим доступу: <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/v3n2/pdf/eriks on.pdf>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БХІНДЕР Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, здобувач Національної академії Державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького.

Наукові інтереси: порівняльна педагогіка, теорія і практика професійної підготовки військовослужбовців, професійне спілкування, сучасні моделі професійної підготовки прикордонників, військовий переклад.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BHINDER Nataliya Volodymyrivna – Pedagogical Sciences Candidate, Associate Professor, doctoral candidate of the National Academy of the State Border Guard Service named after Bohdan Khmelnytskyi.

Circle of research interests: comparative pedagogics, theory and practices of professional military training, professional communication, contemporary models of professional training of border guards, military translation.

Дата надходження рукопису 20. 09. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор Н. С. Савченко